

Опасности пред честното провеждане на Парламентарни избори 2013

Стойчо П. Стойчев

В началото на прехода българската избирателна система възникна като компромис между желанието на стария елит да наложи мажоритарни избори и предпочитанията на нововъзникналите опозиционни партии към пропорционалния вот. Различни конюнктурни съображения доведоха до създаването на усложнена пропорционална система като комбинация от един скрит в разпределителната процедура национален избирателен район и 31 многомандатни избирателни района.

Липсата на професионализирана изборна администрация и регулация на изборната регистрация, в комбинация с възпроизвеждането на структурата на партийната система в избирателните комисии доведе до непрекъснато усложняване на избирателния процес, което направи възможни все по-големите манипулации на резултатите.

В страната съществува утвърдена практика изборните правила да се променят непосредствено преди вота, а през последните десет години активното избирателно право фактически се разширява до степен, в която гласовете от чужбина стават все по определящи за изборните резултати.

Купуването на гласове и фалшифицирането на вота вече се възприемат от участниците в изборите, като най-ефективната технология за постигане на добри изборни резултати. Чувството за безнаказаност и недосегаемост при прилагането на корупционни изборни практики стимулира партиите и кандидатите да ги използват като неизбежни и необходими прийоми за постигането на конкурентно предимство пред опонентите. В последните години се установи трайна тенденция, предизборните стратегии и тактики да се основават не на честен и свободен избор, а на използване на принуда върху избирателите и манипулация на вота.

Освен силното недоверие в способността на институциите да гарантират честен изборен процес

и да наложат правила за равнопоставеност на участниците в изборите, съществува убеждението, че управляващите партии използват административните ресурси за да си осигурят електорално предимство. Последните две десетилетия изобилстват от примери за използването на публичен ресурс от страна на управляващите за повлияване на изхода от изборите както на национално, така и на местно ниво. В резултат, централната и местната власт станаха силно зависими от полулегални икономически мрежи.

Липсата на политическа алтернатива и гражданска политическа култура допълват проблемната ситуация с политическа апатия сред избирателите, чиито основен ефект е кризата в представителството, която подкопава демокрацията. Този ефект се подсилва от съществуването на тежки икономически и социални зависимости на големи групи от населението, което прави контролираният вот не само възможна, но и пандемична практика.

Тези изводи придобиват все повече формата на тривиални констатации, намиращи своето основание във всеки следващи избори. Последните местни и президентски избори от есента на 2011 г. потвърждават този неблагоприятен факт. Сбъднаха се редица прогнози, че дългоочакваният изборен кодекс, няма да внесе очакваната промяна и ще доведе до административен хаос по време на изборите поради редица свои структурни недостатъци.

След изборите редица партии и неправителствени организации излязоха със становища, че кодексът не работи и води до още по-големи проблеми в сравнение с отмененото изборно законодателство. Бяха направени редица предложения за промени в кодекса с цел да се неутрализират неговите недостатъци с оглед на предстоящите парламентарни избори през 2013 г.

Въпреки че констатациите на повечето анализатори са еднозначни, то предлаганите

решения на проблема са разнопосочни. Четиристотин дни преди парламентарния вот можем убедено да твърдим, че предлаганите промени в изборния кодекс не биха довели до преодоляването на набелязаните проблеми. Кодексът закрепя по същество порочното статукво на правене на избори у нас и е писан според конкретните интереси на своите автори без да въплъщава цялостна дългосрочна визия.

Макар да формализира до най-малък детайл процедурите по регистрация, допускане до участие във вота, както и протичането на изборния ден, кодексът не решава, а напротив – задълбочава проблемите свързани с гражданската регистрация, възможностите за нерегламентирано финансиране на кампаниите, на практика легализира купуването на гласове през застъпниците и оставя в ръцете на политически излъчената ЦИК определянето на алгоритъма за определяне на изборните резултати.

Каквито и промени да бъдат внесени в кодекса до началото на изборите резултатът ще бъде далеч от желанието. Решителното справяне в идентифицираните патологии на изборния процес изисква изработването на нова правна рамка. Дали във формата на кодекс или на закон, тази рамка трябва да бъде изградена върху ясна дългосрочна стратегия за развитието на електоралната демокрация в България.

Тази стратегия трябва да се основава на четири стълба:

- Адекватна регулация на активното избирателно право, чрез въвеждане на отделен регистър на гласоподавателите;
- Опростена регулация на пасивното избирателно право, елиминираща възможността за административно ограничаване на участието в изборите;
- Опростен алгоритъм за определяне на изборните резултати, неподвластен на решенията на ЦИК;
- Професионализирана изборна администрация.

Малко вероятно е тази стъпка да бъде предприета до края на мандата на настоящото Народно събрание. Формалната причина за това е малкото оставащо време до изборите. Истинската причина е желанието на големите парламентарно – представени партии да укрепят статуквото, от което имат пряка полза.

Провеждането на предстоящите избори по действащия кодекс, дори след внасянето на поветото от предлаганите поправки би запазило и разширило вече описаните порочни практики. Въвеждането на преференциално гласуване с поставянето на изборната администрация в ресурсна и кадрова зависимост от изпълнителната власт ще доведе до няколко резултата:

- Нереално голям брой избиратели, вписани в списъците;
- Административен хаос при обработването на бюлетините, по-голям от наблюдавания през 2011 г.;
- Разширяване на купуването на гласове от кандидати в рамките на една и съща листа с цел събиране на преференции;
- Увеличаване на броя на застъпниците благодарение на големия размер на държавната субсидия.

Тези дефекти са търсени от големите парламентарно представени партии защото им позволяват да извлекат максимална изборна изгода. Неадекватните избирателни списъци позволяват фалшифицирането на резултатите чрез добавяне на гласове от името на „мъртвите души“ в тях. Сложната обработка на бюлетините в комбинация с неопитна изборна администрация позволяват пряка фалшификация на резултатите в протоколите и заличаването на следите от нея. Наличието на преференции поощрява кандидатите да се стремят към максимално контролиране на вота, което като цяло увеличава броя на гласовете за издигналата ги партия. Големият размер на държавната субсидия, наред с неограничения брой на застъпниците позволява на двете най-големи партии да използват публичен ресурс за стимулиране на голяма група от хора да гласува за тях.

За решаването на тези проблеми е необходимо цялостно преосмисляне на рамката, регулираща не само изборния процес, но и партийната дейност в страната с участието на максимално широк кръг от заинтересувани страни, граждански организации и експерти в изборната технология. Автоматичното привнасяне на чуждестранен опит не би било удачно поради редица специфични характеристики на българската обществено-политическа среда.